

НАТАЛЯ ДЕРСТУГАНОВА

ORCID ID: 0000-0003-2455-5695

12345re@ukr.net

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри освіти та управління навчальним закладом

«Класичний приватний університет»

вул. Жуковського, 70-Б, м. Запоріжжя

РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті на підставі аналізу ключових документів ЄС і сучасних наукових досліджень окреслено важливість розвитку загальних компетентностей у контексті процесів європейської інтеграції.

Ретроспективний аналіз документів ЄС, де приділено увагу розвитку загальних компетентностей, засвідчив, що з роками Євросоюз усе більшу увагу приділяє проблемі визначення й розвитку загальних компетентностей, що розглядаються як потужний потенціал для розв'язання актуальних економічних питань, серед яких: зниження рівня безробіття, підвищення рівня мобільності студентів, викладачів, працівників різних спеціальностей тощо.

З'ясовано, що на шляху до європейської інтеграції важливою є участь України у програмах Європейського Союзу. За результатами аналізу документів ЄС, у яких приділено значну увагу розвитку загальних компетентностей, та огляду сучасної наукової літератури з проблематики дослідження встановлено, що для активної та ефективної участі фахівців у програмах ЄС необхідним є сформований на високому рівні комплекс актуальних загальних компетентностей, серед яких: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність до адаптації та дії в новій ситуації, спроможність генерувати нові ідеї (креативність), уміння спілкуватися іноземною мовою тощо.

Встановлено, що активне впровадження соціальних і гуманітарних наук, зокрема педагогіки, у всі кластери досліджень є принциповим у найбільш масштабній з усіх рамкових програм. Визнання соціальних і гуманітарних наук такими, від результативного розвитку яких значно залежить успішність у розв'язанні складних проблем сучасності, змінює ставлення світової спільноти до них і потребує координації спільних зусиль.

Представлений аналіз ключових документів ЄС і сучасних наукових напрацювань дає змогу, на нашу думку, розглядати розвиток загальних компетентностей як важливий фактор процесів європейської інтеграції.

Ключові слова: загальні компетентності, універсальні компетентності, базові навички, євроінтеграційні процеси.

NATALIA DERSTUGANOVA

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor of the Department of Education

and Educational Institution Management

"Classic Private University"

Zhukovsky Str., 70-b, Zaporizhzhia

DEVELOPMENT OF GENERIC COMPETENCES AS AN IMPORTANT FACTOR OF THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

The actuality. *The article, on the basis of the analysis of key documents of the EU and modern scientific research, outlines the importance of developing generic competences in the context of European integration processes.*

The purpose of the article is to analyze the value of the development of generic competences in the context of European integration processes.

To achieve this goal, such **methods** as: theoretical analysis, including retrospective analysis of EU key documents, synthesis, systematization, comparison and generalization of the presented material, were used.

In the second half of the twentieth century the views on the future of Europe have changed fundamentally. The European community has made considerable efforts to search for ways of integration, which would not only be possible to revive the war-destroyed economy of Europe and return to active political life, but also to create structures focused on peaceful and sustainable development of European countries, to achieve the unity of peoples, to achieve a rapid pace, which inhabit the European continent.

Retrospective analysis of EU documents, which paid attention to the development of generic competences, has testified that over the years the European community is paying more attention to the problem of determining and developing generic competences, which are regarded as a strong potential in solving current economic issues, including: reducing

the unemployment rate, increase in the level of mobility of students, teachers, workers of different specialties, etc.

Results. *It has been found that Ukraine's participation in EU programs is important on the path to European integration. According to the results of the analysis of EU documents, which pay attention to the development of generic competences and modern scientific literature on research issues that for the active and effective participation of specialists in the EU programs, a set of actual generic competences formed at a high level is necessary, including the ability to abstract thinking, analysis and synthesis, ability to be adapted to a new situation, the ability to generate new ideas (creativity), the ability to communicate in a foreign language, etc.*

It is established that the high step of involvement of social and humanities, including pedagogy, in all clusters of research is fundamental in the most large-scale EU framework programs. Recognition of the social and humanitarian sciences, such as the effective development of which depends significantly in solving complex problems of today, changes the attitude of the European community to them, requires coordination of joint efforts to make current scientific pursuits.

The analysis of the key documents of the EU and modern scientific work allows, in our opinion, to consider the development of generic competences as an important factor in the processes of European integration.

Key words: *generic competences, universal competences, basic skills, European integration processes.*

У другій половині ХХ ст. прагнення європейських країн до зміцнення миру, бажання підвищити рівень безпеки, повернути активні позиції у політичному житті, потреба у швидкому відновленні повноцінної економіки стимулювали пошук шляхів інтеграції на засадах взаємної поваги та порозуміння. Сучасне унікальне об'єднання країн Європи з усупільненням суверенітетів є результатом виваженого багаторічного процесу налагодження тісного співробітництва.

З огляду на прискорені темпи розвитку сучасного світу, викликаного глобальними інтеграційними процесами, важливо не тільки окреслити актуальні питання та виклики, якими супроводжуються ці масштабні процеси, а й осмислити переваги нової реальності, усвідомити доступ до нових можливостей задля максимально результативного використання наявного потенціалу, зокрема освітнього.

Питання розвитку універсальних компетентностей у процесі євроінтеграції є предметом наукового інтересу багатьох дослідників. О. Локшиною представлено огляд інновацій в компетентнісних орієнтирах ЄС після ухвалення оновленої Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018), схарактеризовано мету Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання впродовж життя та сутність трансформацій, що мали місце в освіті держав – членів ЄС на етапі її імплементації [12]. І. Степаненко здійснено філософсько-освітнє обґрунтування особистісної орієнтації культурно-гуманістичних стратегій інтернаціоналізації вищої освіти (ІВО) в умовах динамічних суспільних трансформацій [11]. Аналіз євроінтеграційних процесів у сфері науки та визначення умов забезпечення ефективної інтеграції національної дослідницької системи до ЄДП висвітлено С. Івановим і В. Антонюк [10], Т. Яницькою-Панек, С. Каліщук та О. Сергєєнковою (Т. Janicka-Panek, S. Kalishchuk & O. Serhieienkova) ключові компетентності визначено як потенціал, що дає змогу приносити користь усьому суспільству незалежно від статі, соціального становища, раси, культури, соціального походження, мови [18].

Незважаючи на значну кількість досліджень, на наш погляд, потребує вивчення питання значущості розвитку загальних компетентностей у ракурсі євроінтеграційних процесів.

Мета статті – проаналізувати важливість розвитку загальних компетентностей у контексті процесів європейської інтеграції.

Для досягнення поставленої мети було використано такі методи: теоретичний аналіз, у тому числі ретроспективний аналіз ключових документів ЄС, синтез, систематизація, порівняння й узагальнення наданого матеріалу.

У другій половині ХХ ст. принципово змінилися погляди на майбутнє Європи. У травні 1948 року в Гаазі відбувся Європейський конгрес (Congress of Europe), на якому було засновано організацію «Європейський рух», проголошено Хартію прав людини, ухвалено «Звернення до європейців», зроблено крок до створення Ради Європи.

5 травня 1949 року була утворена Рада Європи (Council of Europe). Десятьма державами (Королівство Бельгія, Королівство Данія, Республіка Ірландія, Італійська Республіка, Велике Герцогство Люксембург, Королівство Нідерландів, Королівство Норвегії, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Французька Республіка) був підписаний Статут Ради Європи (Statute of the Council of Europe) [21] «з метою досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їх економічному та соціальному прогресу» [13].

Урядовою пропозицією міністра закордонних справ Франції Р. Шумана 9 травня 1950 року був пред-

ставлений план часткової європейської інтеграції, відомий як Декларація Шумана (Schuman Declaration) [20], де французький уряд пропонував об'єднати французький і німецький видобуток вугілля та виробництво сталі в рамках організації, відкритої для участі інших країн Європи, яка, на відміну від міжнародного картелю, котрий прагне до поділу національних ринків і збереження високих прибутків, забезпечить злиття ринків та розширення виробництва [4].

Європейською спільнотою було докладено значних зусиль для пошуків шляхів інтеграції, завдяки якій було б можливо не тільки швидкими темпами відродити зруйновану війною економіку Європи та повернутися до активного політичного життя, а й створити структури, орієнтовані на мирний і сталий розвиток європейських країн, досягти єдності народів, які населяють європейський континент.

Перший із чотирьох основоположних договорів Європейського Союзу – Паризький договір (Treaty of Paris) про заснування Європейської спільноти з вугілля та сталі (European Coal and Steel Community, ECSC) був укладений у Парижі 18 квітня 1951 року між шістьма європейськими країнами: Францією, Італією, Німеччиною, Бельгією, Люксембургом та Нідерландами. Два наступні основоположні договори – Договір про заснування Європейської економічної спільноти (European Economic Community) і Договір про заснування Європейської спільноти з атомної енергії (European Atomic Energy Community), відомі як Римські договори (Treaties of Rome) [2], були підписані країнами-засновницями в Римі 25 березня 1957 року. Договір про утворення Європейського Союзу, відомий як Договір про Європейський Союз або Маастрихтський договір (Maastricht Treaty) [2], укладений між членами Європейської спільноти 7 лютого 1992 року в місті Маастрихт, Нідерланди. Поняття «Європейський Союз» було запроваджено саме цим договором.

«Європейський Союз (European Union), – зазначено в «Глосарії термінів Європейського Союзу», – унікальне об'єднання країн Європи, які через створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також шляхом реалізації спільної політики й діяльності мають на меті забезпечити безперервне економічне зростання, соціальний розвиток і згуртованість країн-учасниць. Держави Європейського Союзу (ЄС) створили спільні інституції, яким делегували частину своїх національних повноважень так, що рішення в певних сферах загальних інтересів можуть ухвалюватися демократичним шляхом на загальноєвропейському рівні. Таке усупільнення суверенітетів називають також “європейською інтеграцією”» [2].

Звісно, що значущість освіти неможливо переоцінити, проте саме освіта тривалий час залишалась оподалік інтеграційних процесів на європейському континенті. Розробка покрокового механізму входження національних освітніх систем до європейського освітнього простору потребувала часу. Їй передували численні дослідження, консультації, експертні оцінки тощо.

«Згідно зі статтями 149 та 150 Договору про заснування Європейської Спільноти, роль Спільноти полягає у сприянні розвитку якісної освіти шляхом заохочення держав-членів до співпраці і в разі потреби підтримці та доповненні їхньої діяльності. Пріоритетними цілями ЄС є розвиток загальноєвропейського виміру освіти, сприяння мобільності та налагодження зв'язків між університетами й школами Європи. Тож відповідно до цих статей Союз не прагне розробляти спільну освітню політику. Однак він має у своєму розпорядженні низку специфічних засобів заохочення співпраці в цій галузі» [2], серед яких:

1) програми дій Спільноти, ухвалені за процедурою спільного ухвалення рішень, зокрема: «Сократ» (Socrates) – освітня програма, що мала на меті розвиток європейського виміру й поліпшення якості освіти, заохочувала до співпраці держав-учасниць; «Леонардо да Вінчі» (Leonardo da Vinci) – програма заходів із запровадження політики Спільноти в галузі професійної виучки; «Молодь» (Youth) – програма взаємообмінів та неформальної освіти, орієнтована на молодь від 15 до 25 років, надавала молодим людям можливості для групових взаємообмінів та індивідуальної волонтерської роботи;

2) юридичні акти Спільноти, що заохочували до співпраці держав-членів у сфері молодіжної та освітньої політики, зокрема рекомендації, звернення, робочі документи, експериментальні проекти тощо;

3) два агентства, які координували діяльність ЄС щодо фахової виучки: Європейський центр розвитку фахової освіти, що займався питаннями наукового та технічного розвитку фахової освіти в Європі, та Європейська освітня фундація, яка координувала реформування систем фахового навчання в рамках програм «ФАРЕ» (PHARE), «ТАСІС» (TACIS) та «МЕДА» (MEDA) [2].

Як впливає з наведеного, сприяння мобільності й налагодження зв'язків між університетами та школами Європи окреслено як пріоритетні цілі ЄС в Договорі про заснування Європейської Спільноти. Відповідно до розуміння загальних компетентностей, прийнятого в освітньому просторі України, що ґрунтується на результатах міжнародного дослідницького проекту «Тьюнінг» і використовується для

розроблення стандартів вищої освіти в Україні [14], сприяння мобільності та налагодження зв'язків припускає розвиток певних здатностей, зокрема здатність працювати в міжнародному контексті, можливість спілкуватися іноземною мовою тощо. Таким чином, у Договорі про заснування Європейської Спільноти серед визначених пріоритетних цілей ЄС є ті, досягнення яких потребує розвитку саме загальних компетентностей.

Слід зазначити, що процес формування термінологічного апарату компетентнісного підходу розвивається поступово. На відміну від українського освітнього простору, у якому обґрунтованим є розподіл компетентностей на спеціальні (предметні, фахові) та загальні, у закордонному дискурсі для позначення компетентностей, відмінних від спеціальних (предметних, фахових), активно використовується широкий спектр дефініцій. У низці публікацій нами досліджувалася проблема термінології компетентнісного підходу [5; 6; 7], доцільність використання конструкта «універсальні компетентності» як синоніма до словосполучення «загальні компетентності» [8].

У березні 2000 року Європейською Радою в Лісабоні (Португалія) була ухвалена Лісабонська стратегія (Lisbon Strategy), відома також як Лісабонська програма або Лісабонський процес, у якій було окреслено питання сучасності, серед яких численні зміни, спричинені глобалізацією та викликами нової економіки, заснованої на знаннях, що впливають на кожен аспект життя людей і потребують радикальної трансформації європейської економіки. Прискорений темп змін означає, «що Союзу необхідно діяти вже зараз, щоб скористатися всіма перевагами можливостей, що відкриваються» [19].

Прагнення до побудови економіки та суспільства, заснованих на знаннях, визначило і шляхи досягнення поставленої мети. У Лісабонській стратегії було здійснено важливий крок – створення Європейського простору досліджень та інновацій (European Research Area). Звернемо увагу на розділ «Освіта та навчання для життя та роботи в суспільстві знань» стратегії, у якому приділено значну увагу адаптуванню європейської системи освіти до вимог суспільства щодо знань і потреб для покращення рівня та якості зайнятості, при цьому новий підхід серед основних компонентів передбачав просування нових базових навичок, зокрема в інформаційних технологіях, підвищення прозорості кваліфікацій (пункт 25). У пункті 26 стратегії Європейська Рада закликала держави-члени, відповідно до їхніх конституційних норм, Раду та Комісію вжити необхідних заходів у межах своєї компетенції для досягнення цілей, серед яких: визначення європейських рамок для окреслення нових базових навичок, зокрема навичок ІТ, іноземних мов, технологічної культури, підприємливості, соціальні навичок; визначення засобів сприяння мобільності студентів, викладачів, навчального та дослідницького персоналу як шляхом найкращого використання програм «Сократ», «Леонардо», «Молодь», так і через усунення перешкод і більшу прозорість у визнанні кваліфікацій і періодів навчання та підготовки; розроблення заходів щодо усунення перешкод для мобільності викладачів, залучення висококваліфікованих викладачів [19].

Отже, представлений зміст означених розділів Лісабонської стратегії дає можливість констатувати, що Європейською Радою була визнана необхідність розвитку нових базових навичок, як-от: навички використання інформаційних технологій, здатність спілкуватися іноземними мовами, навички технологічної культури, підприємливості, соціальні навички, здатність до мобільності, що свідчить про визнання значущості розвитку навичок, не прив'язаних до конкретних професій (загальних навичок).

Визначення на підставі ґрунтовного аналізу Європейською Радою «слабких місць» Лісабонської стратегії дало змогу внести відповідні корективи до цього документа, але первісна спрямованість на побудову економіки та суспільства, заснованих на знаннях, у якому важлива роль надається розвитку нових базових навичок, залишилася незмінною.

Логічним продовженням Лісабонської стратегії стала «Європейська стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання “Європа 2020”» (Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth) (2010 р.), у якій було визначено три взаємопов'язані між собою пріоритети розвитку, що «повинні бути серцем Європи 2020», а саме: розумне зростання – розвиток економіки, заснованої на знаннях та інноваціях; стале зростання – сприяння більш ефективній, екологічній і конкурентоспроможній економіці; інклюзивне зростання – сприяння економіці з високим рівнем зайнятості, що забезпечує економічну, соціальну та територіальну єдність [15, с. 8].

При цьому розумне зростання авторами «Європейської стратегії розумного, сталого та інклюзивного зростання “Європа 2020”» розумілося як розвиток знань та інновацій – рушійної сили майбутнього зростання завдяки покращенню якості освіти, посиленню уваги до наукових досліджень, сприянню інноваціям та передачі знань усередині Союзу, активному використанню інформаційних і комунікаційних технологій, перетворенню інноваційних ідей у нові продукти та послуги, що сприяють зростанню, створюють

якісні робочі місця й допомагають вирішувати європейські та глобальні суспільні виклики [15, с. 9–10].

Розвитку навичок, від яких значною мірою залежить досягнення поставленої стратегічної мети, у «Європейській стратегії розумного, сталого та інклюзивного зростання “Європа 2020”» приділено значну увагу. Серед завдань національного рівня були такі, як-от покращення результатів усіх рівнів освіти на засадах комплексного підходу, що охоплюють і ключові компетентності; підвищення відкритості й актуальності систем освіти шляхом створення національних кваліфікаційних рамок з урахуванням потреб ринку праці [15, с. 11]. Отже, у цій стратегії акцентовано увагу на важливості розвитку ключових компетентностей як необхідній умові для покращення національних результатів на всіх рівнях освіти.

Не можна оминати увагою і флагманську ініціативу досліджуваної стратегії «Порядок денний для нових навичок і робочих місць», мета якої – створення умов для підвищення рівня зайнятості та забезпечення сталості соціальних моделей через розширення можливостей людей набути нові навички, що підвищують спроможність нинішньої та майбутньої робочої сили до адаптування у нових умовах і потенційних змін у кар’єрі, сприяють зменшенню безробіття та підвищенню продуктивності праці. Як випливає з тексту документа, саме набуття нових навичок надано важливу роль у розв’язанні нагальних питань економіки європейських держав [15, с. 16–17]. Таким чином, набуття нових навичок у цьому документі розглядається як потужний інструмент для розв’язання нагальних економічних проблем.

Рамкові програми Європейського Союзу з розвитку досліджень та інновацій, також відомі як Рамкові програми (Framework Programmes for Research and Technological Development, Framework Programmes), – потужний фінансовий інструмент, завдяки якому можлива реалізація спільних науково-дослідницьких проєктів, встановлення довготривалих відносин між дослідниками та відповідними науковими установами за мінімального бюрократичного супроводу та мінімальних затрат часу на організаційні заходи.

У період з 1984 р. по 2021 р. було реалізовано вісім рамкових програм, перші з яких (з 1984 р. по 2006 р.) ухвалювалися на чотири роки, а починаючи з 2007 р. тривалість програм була збільшена до 7 років.

Приєднання України до Рамкових програм відбулося у 2015 р., під час дії Восьмої рамкової програми «Горизонт 2000», бюджет якої становив 80 млрд євро. Програма «Горизонт 2020» була орієнтована на заохочення проведення наукових досліджень найвищого рівня, залучення талановитих та обдарованих дослідників і створення для вчених як у Європі, так і за її межами сприятливого середовища для зміцнення співпраці й обміну ідеями. Розділ «Передова наука» означеної програми складався із чотирьох схем фінансування: Європейська дослідницька рада; Програма імені Марії Склодовської-Кюрі; Новітні та майбутні технології; Дослідницька інфраструктура [3].

Звернемо увагу на ключові фактори, визначені в Програмі імені Марії Склодовської-Кюрі щодо підготовки нових поколінь провідних учених: «створення умов для їх навчання та кар’єрного зростання, зокрема в рамках програм міжнародної мобільності наукових кадрів. Участь у таких програмах допомагає дослідникам здобути нові знання та досвід, а також повною мірою розкрити свій науковий потенціал» [3].

Завдяки Програмі імені Марії Склодовської-Кюрі надавалася підтримка не тільки досвідченим науковцям, а й молодим ученим у вигляді навчання та стажування за кордоном, у тому числі за програмами докторантури.

На сьогодні актуальною є дев’ята рамкова програма Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» (Horizon Europe), ухвалена на період до 2027 р. з бюджетом у 95,5 млрд євро. «Наші знання та навички є нашими основними ресурсами», – проголошено в рамковій програмі «Горизонт Європа. Програмі досліджень та інновацій ЄС 2021–27» (Horizon Europe. The EU Research & Innovation Programme 2021–27) [17].

Наголосимо, що участь України у програмах ЄС є важливою на шляху до європейської інтеграції. З одного боку, участь у таких програмах є необхідною та плідною для України, з іншого – для максимально продуктивної участі в таких програмах необхідним є певний комплекс сформованих на високому рівні актуальних загальних компетентностей, серед яких здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність до адаптації та дії в новій ситуації, спроможність генерувати нові ідеї (креативність), уміння спілкуватися іноземною мовою, працювати в міжнародному контексті тощо. Підсумовуючи, зазначимо, що вбачаємо безпосередній зв’язок між рівнем сформованості певного комплексу актуальних загальних компетентностей українських фахівців та їхньою спроможністю активно й ефективно брати участь у програмах ЄС, які є значущими на шляху інтеграції України до Євросоюзу.

Значну увагу в Програмі «Горизонт Європа» приділено соціальним і гуманітарним наукам (Social Science and Humanities, SSH), зокрема педагогіці. У супроводі до програми «Горизонт Європа» від 19 липня 2021 р. зазначено, що в рамках цієї програми ефективна інтеграція соціальних і гуманітарних наук у всі кластери, включно з усіма місіями та європейськими партнерствами. Мета такої інтеграції

полягає у покращенні оцінки складних суспільних проблем і реагуванні на них. Соціальні та гуманітарні науки розглядаються як ключовий компонент досліджень та інновацій, тому, де це доцільно, ланцюжок науково-дослідних робіт має охоплювати доробок соціальних і гуманітарних наук [16, с. 20].

Отже, значущість соціальних і гуманітарних наук, зокрема педагогіки, визнана на найвищому рівні. Високий ступінь входження означених наук до всіх кластерів досліджень став принциповим у найбільш масштабній з усіх рамкових програм.

У межах обговорюваної проблеми викликає інтерес позиція вітчизняних учених. Значущість загальних компетентностей, зокрема інтеркультурної, для розвитку людських ресурсів підкреслює М. Дебич: «Якісна вища освіта забезпечить академічний, науковий, соціально-економічний та культурний поступ, розвиток людських ресурсів завдяки інтеркультурній компетентності, посилить конкурентоспроможність українських фахівців на міжнародному ринку праці» [1, с. 263]. Учена О. Локшина відзначає, що оновлений варіант Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018 р.) «відображає нові потреби європейських суспільств, які стрімко розвиваються під впливом глобалізаційних і технологічних викликів – з цією метою зроблено нові акценти у переліку ключових компетентностей (компетентність грамотності, багатомовна компетентність, математична компетентність та компетентність з науки, технологій і техніки) та у їх трактуванні» [12, с. 28]. Звернемо увагу на рекомендації щодо впровадження Освіти для стійкого розвитку (ESD – Education for Sustainable Development) на основі трансформативного навчання, зокрема, у контексті розвитку ключових компетентностей, розроблені Л. Горбуною, у яких учена зазначає: «Як показує аналіз запропонованих ЮНЕСКО ключових освітніх компетентностей, майже всі вони пов'язані з процесами становлення і трансформації індивідів як цілісних суб'єктів пізнання і дії в межах комунікативних стратегій формування глобального громадянського суспільства» [9, с. 78]. Наукові дослідження цих та інших авторів підтверджують думку про те, що розвиток загальних компетентностей відіграє важливу роль у процесі європейської інтеграції.

Висновки. Ретроспективний аналіз документів ЄС, у яких приділено увагу розвитку загальних компетентностей, засвідчив, що діяльність Європейського Союзу здійснюється послідовно, спираючись на отримані результати попередніх етапів інтеграції та з урахуванням новітніх досліджень, у тому числі в питаннях виокремлення й розвитку загальних компетентностей. Встановлено, що з роками Євросоюз приділяє все більшу увагу питанням визначення й розвитку універсальних компетентностей.

З'ясовано, що в представлених документах розвиток загальних компетентностей розглядається як потужний потенціал для розв'язання актуальних економічних питань, серед яких зменшення рівня безробіття (розвиток означених компетентностей відіграє суттєву роль у досягненні успіху на ринку праці, дає змогу швидше адаптуватися до будь-яких потенційних змін у кар'єрі та суспільстві тощо), збільшення рівня мобільності студентів, викладачів, працівників різних спеціальностей тощо.

На підставі аналізу документів ЄС, у яких приділено увагу розвитку загальних компетентностей у процесі євроінтеграції, визначено, що важливою на шляху до європейської інтеграції є участь України в програмах Євросоюзу. Вважаємо, що для продуктивної участі фахівців у таких програмах необхідним є сформований на високому рівні комплекс актуальних загальних компетентностей, серед яких здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність до адаптації та дії в новій ситуації, спроможність генерувати нові ідеї (креативність), вміння спілкуватися іноземною мовою, працювати в міжнародному контексті тощо.

Встановлено, що високий ступінь залучення соціальних і гуманітарних наук, зокрема педагогіки, у всі кластери досліджень є принциповим у найбільш масштабній з усіх рамкових програм ЄС. Визнання соціальних і гуманітарних наук такими, від результативного розвитку яких значно залежить успішність у розв'язанні складних проблем сучасності, змінює ставлення світової спільноти до них, потребує координації спільних зусиль для здійснення актуальних наукових пошуків.

Репрезентований аналіз ключових документів ЄС і сучасних наукових напрацювань дають змогу, на нашу думку, розглядати розвиток загальних компетентностей як важливий фактор процесів європейської інтеграції.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в дослідженні європейського досвіду виокремлення й розвитку загальних компетентностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції : аналітичні матеріали у двох частинах / О. Воробйова та ін. ; за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ : Прінтеко, 2020. 317 с.
2. Глосарій термінів Європейського Союзу. URL: <http://europa.dovidka.com.ua/index.html> (дата звернення

09.08.2024).

3. Горизонт 2020: Рамкова програма ЄС з досліджень та інновацій. Урядовий офіс з питань європейської інтеграції. Секретаріат Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/broshura-gorizont-2020-1201.pdf> (дата звернення 09.08.2024).
4. Декларація Шумана. Європа без бар'єрів. URL: <https://europewb.org.ua/deklaratsiya-shumana/> (дата звернення 09.08.2024).
5. Дерстуганова Н. В. Генеза змісту поняття «компетентність» в українському та зарубіжному освітньому дискурсі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 82. С. 169–173.
6. Дерстуганова Н. В. Поняттєве розмежування категорій «компетентність» і «компетенція» у контексті підготовки здобувачів ступеня доктора філософії. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія « Медицина»)*. 2022. № 8 (13). С. 45–56.
7. Дерстуганова Н. В. Сутність поняття «загальні компетентності» у вітчизняній науковій парадигмі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 84. С. 158–162.
8. Дерстуганова Н. В. Сучасний стан термінологічного апарату компетентнісного підходу: поняття «загальні компетентності» та його синоніми. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2024. № 62. С. 21–31.
9. Зінченко В., Горбунова Л., Курбатов С., Мелков Ю. Стратегії вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для стійкого розвитку суспільства: методичні рекомендації. Київ : Принтеко, 2020. 107 с.
10. Іванов С. В., Антонюк В. П. Європейський дослідницький простір та Україна: проблеми і перспективи інтеграції. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 3 (61). С. 166–176.
11. Культурно-гуманітарні стратегії розвитку університетської освіти в умовах динамічних суспільних трансформацій : монографія. Л. С. Горбунова та ін. ; за ред. І. В. Степаненко. Київ : ІВО НАПН України, 2018. С. 214–217.
12. Локшина О. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 3. С. 21–30.
13. Постійне представництво України при Раді Європи. URL: <https://coe.mfa.gov.ua/pro-radu-yevropi/2550-about> (дата звернення 09.08.2024).
14. Про унесення змін до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти : наказ МОН України від 30.04.2020 № 584. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0584729-20#Text> (дата звернення 09.08.2024).
15. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Communication from the Commission / European Commission. Brussels, 03.03.2010. 32 p. URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLETE%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> (дата звернення 09.08.2024).
16. Horizon Europe. Programme Guide. Version 1.1. 19 July 2021. 58 p. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/horizont/2021/09/27/Korotk.dov.prohr.Hor.Yevr-eng.27.09.pdf> (дата звернення 09.08.2024).
17. Horizon Europe. The EU Research & Innovation Programme 2021–27. European Union. 2021. URL: https://business.dii.gov.ua/uploads/3/17385-pro_programu_horizon_europe.pdf (дата звернення 09.08.2024).
18. Janicka-Panek T., Kalishchuk S., Serhieienkova O.P. International key competencies and training model for the development of personal and social competencies. *Scientific notes of Taurida National V. I. Vernadsky University, series Psychology*. 2024. P. 42–48.
19. Lisbon European Council 23–24 March 2000. Presidency conclusions. URL: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm (дата звернення 09.08.2024).
20. Schuman declaration May 1950. EU. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_en (дата звернення 09.08.2024).
21. Statute of the Council of Europe (ETS No. 001). URL: <https://rm.coe.int/1680935bd0> (дата звернення 09.08.2024).

REFERENCES

1. Analiz providnoho vitchyznianoho ta zarubizhnoho dosvidu shchodo otsiniuvannya yakosti vyshchoi osvity v umovakh yevrointehratsii: analitychni materialy u dvokh chastynakh (2020). [Analysis of the leading domestic and foreign experience in assessing the quality of higher education in the context of European integration: analytical materials in two parts] / O. Vorobiova ta in. ; za red. V. Luhovoho, Zh. Talanovoi. Kyiv : Printeko. 317 p. [in Ukrainian].
2. Hlosarii terminiv Yevropeiskoho Soiuzu [Glossary of terms of the European Union]. Retrieved from: <http://europa.dovidka.com.ua/index.html> [in Ukrainian].
3. Horyzont 2020: Ramkova prohrama YeS z doslidzhen ta innovatsii [Horizon 2020: The EU Framework Program for Research and Innovation]. Uriadovi ofis z pytan yevropeiskoi intehratsii. Sekretariat Kabinetu Ministriv Ukrainy. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/broshura-gorizont-2020-1201.pdf> [in Ukrainian].
4. Deklaratsiia Shumana [Schuman Declaration]. Європа без бар'єрів. Retrieved from: <https://europewb.org.ua/deklaratsiya-shumana/> [in Ukrainian].
5. Derstuhanova, N. V. (2022). Geneza zmistu poniattia “kompetentnist” v ukrainskomu ta zarubizhnomu osvitnomu

- dyskursi [Genesis of meaning of the notion “competence” in the Ukrainian and foreign educational discourse]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and general academic schools*, 82, 169–173 [in Ukrainian].
6. Derstuhanova, N.V. (2022). Poniattieve rozmezhuвання katehorii “kompetentnist” i “kompetentsiia” u konteksti pidhotovky zdobuvachiv stupenia doktora filosofii [Conceptual distinction of the categories “competence” and “competency” within the training of PhD students]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky (Seriiia “Pedahohika”, Seriiia “Psykhologhiia”, Seriiia “Medytsyna”) – Prospects and innovations of science (Series “Pedagogy”, Series “Psychology”, Series “Medicine”)*, 8 (13), 45–56 [in Ukrainian].
  7. Derstuhanova, N. V. (2022). Sutnist poniattia “zahalni kompetentnosti” u vitchyznianiі naukoviі paradyhmi [The essence of the concept of “general competences” in the national scientific paradigm]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and general academic schools*, 84, 158–162 [in Ukrainian].
  8. Derstuhanova, N.V. (2024). Suchasnyi stan terminolohichnoho aparatu kompetentnisnoho pidkhotu: poniattia “zahalni kompetentnosti” ta yoho synonymy [The current state of the terminology of the competence approach: the concept of ‘general competences’ and its synonyms]. *Zasoby navchalnoi ta naukovy-doslidnoi roboty – Means of educational and research work*, 62, 21–31 [in Ukrainian].
  9. Zinchenko, V., Horbunova, L., Kurbatov, S., & Mielkov, Yu. (2020). Stratehii vyshchoi osvity v umovakh internatsionalizatsii dlia stiikoho rozvytku suspilstva: metodychni rekomendatsii [Strategies of higher education in the context of internationalization for sustainable development of society: guidelines]. Kyiv : Printeko, 107 s. [in Ukrainian].
  10. Ivanov, S.V., & Antoniuk, V.P. (2020). Yevropeyskyi doslidnytskyi prostir ta Ukraina: problemy i perspektyvy intehratsii [European Research Space and Ukraine: Problems and Prospects for Integration]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 3 (61), 166–176 [in Ukrainian].
  11. Kulturno-humanitarni stratehii rozvytku universytetskoï osvity v umovakh dynamichnykh suspilnykh transformatsii: monohrafiia (2018). [Cultural and Humanitarian Strategies for the Development of University Education in Conditions of Dynamic Social Transformations: Monograph]. L. S. Horbunova ta in.; za red. I. V. Stepanenko. Kyiv : IVO NAPN Ukrainy. P. 214–217 [in Ukrainian].
  12. Lokshyna, O. (2019). Yevropeiska dovidkova ramka kliuchovykh kompetentnosti dlia navchannia vprodovzh zhyttia: onovlene bachennia 2018 roku [European Reference Framework of for Key Competences for Lifelong Learning: An updated 2018 version]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Educational Journal*, 3, 21–30 [in Ukrainian].
  13. Postiine predstavnytstvo Ukrainy pry Radi Yevropy [Permanent Representation of Ukraine to the Council of Europe]. Retrieved from: <https://coe.mfa.gov.ua/pro-radu-yevropi/2550-about> [in Ukrainian].
  14. Pro unesennia zmin do Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozroblennia standartiv vyshchoi osvity: nakaz MON Ukrainy vid 30.04.2020 № 584 [On making changes to the Methodological recommendations on the development of higher education standards: Order of the Ministry of Education and Culture of Ukraine 30.04.2020 № 584]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0584729-20#Text> (date of access 09.08.2024).
  15. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Communication from the Commission / European Commission. Brussels, 03.03.2010. 32 p. Retrieved from: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> [in English].
  16. Horizon Europe. Programme Guide. Version 1.1. 19 July 2021. 58 p. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/horizont/2021/09/27/Korotk.dov.prohr.Hor.Yevr-eng.27.09.pdf> [in English].
  17. Horizon Europe. The EU Research & Innovation Programme 2021 – 27. European Union. 2021. Retrieved from: https://business.diia.gov.ua/uploads/3/17385-pro_programu_horizon_europe.pdf [in English].
  18. Janicka-Panek, T., Kalishchuk, S., & Serhieienkova, O. (2024). International key competencies and training model for the development of personal and social competencies. *Scientific notes of Taurida National V. I. Vernadsky University, series Psychology*. 42–48 [in English].
  19. Lisbon European Council 23–24 March 2000. Presidency conclusions. Retrieved from: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm [in English].
  20. Schuman declaration May 1950. EU. Retrieved from: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_en [in English].
  21. Statute of the Council of Europe (ETS No. 001). Retrieved from: <https://rm.coe.int/1680935bd0> [in English].